

Оригинални научни рад

UDC: 911.3:380.8
DOI: 10.2298/IJGI1103109R

ЗНАЧАЈ ДОМАЋИНСТАВА ЗА РАЗВОЈ МАНИФЕСТАЦИОНОГ ТУРИЗМА У ОПШТИНИ ЛУЧАНИ

Злата Радивојевић^{*1}, Драгана Пауновић^{**}

^{*} Гуча

^{**} Београд

Примљено 6 јуни 2011; рецензирано 4 августа 2011; прихваћено 25 октобра 2011

Апстракт: Захваљујући Сабору, за Гучу, као престоницу трубе, забаве, националних специјалитета, чули су и почели пристизати људи из многих европских али и ван европских земаља. Можда звучи парадоксално, али Гуча у овој мери никад није више помињана у медијима, а никад мање имала гостију. Да би туристичка организација могла да одговори на све изазове које развојна политика намеће, мора да изврши правилан избор и оспособљавање кадрова који располажу широм културом и знањем али и вољом за радом у циљу повратка гостију. И поред значајног потенцијала, подручје Драгачева је недовољно искоришћено. Општа оцена садашњег стања је лоша, а то је пре свега, последица лошег рада туристичке организације: приметно је смањење броја гостију како у сеоском туризму, у односу на период од пре десетак година, тако и у хотелима (семинари, саветовања, спортске припреме); занемарљив економски ефекат је и од излета, недовољна активност на презентацији туристичких могућности и пропаганди, гости су, углавном, задовољни пријемом и услугама, нема потпуних података о броју гостију (познато је да значајан број домаћинстава прима госте за Сабор трубача, али без пријављивања, без боравишне таксе), није постојала организација која се организовано бави туризмом – туристичка организација општине је основана 2004. године, а њену активност је касније преузео Центар за културу, спорт и туризам општине Лучани. Занемарљиви економски ефекти од пансионске и ванпансионске потрошње само су један од многобројних негативних ефеката недовољне активности на презентацији туристичких могућности и пропаганде.

Кључне речи: домаћинства, неорганизован прихват гостију, Сабор трубача

Увод

Циљ овог рада је да демографском анализом обухватитим параметре као што су: број домаћинстава, домаћинства према броју чланова, индекс раста домаћинстава, величина домаћинстава, просечна величина домаћинства, дистрибуција насеља према просечном броју чланова домаћинстава, број домаћинстава према броју чланова, дистрибуција насеља према

---

¹ zlataradivojevic@hotmail.com

процентном учешћу самачких домаћинстава, дистрибуција насеља према процентном учешћу домаћинстава са пет и више чланова. У оквиру свих ових показатеља указују на разлику домаћинства са газдинствима и домаћинства без газдинства.

Други циљ овог рада је анкетно истраживање, где ћу на произвољно одабраном узорку извршити анкетирање домаћинстава. Анкета ће бити базирана на истраживању следећих проблема: колико су домаћинства спремна да категоризују² своја домаћинства за изнајмљивање соба, кућа и станова за одмор; величина домаћинстава; у колико соба могу да приме туристе (и капацитети тих соба), да ли би вршили пријем гостију преко целе године, а не само у време манифестације; да ли су спремни да улажу у своје тренутне капацитете (у смислу побољшања своје услуге туристима); да ли су задовољни приходима које остваре од овог вида бављења туризмом; да ли је било жалби туриста на услуге које су пружали као домаћини; да ли су задовољни подршком коју им пружа туристичка организација општине.

Задаци истраживања овог рада су: приказ тренутног стања домаћинстава; значај манифестације за ову општину; ко су носиоци развоја манифестационог туризма у општини.

Становништво и домаћинства као фактор развоја туризма

За општину Лучани карактеристично је развој манифестационог туризма. Манифестација, односно Сабор трубача већ педесет година даје препознатљивост општини Лучани у Србији и широм света (Боговац, 2007).

Проблеми са којима се сусрећу организатори манифестације су многобројни, пре свега, велика концентрација туриста са једне стране и недовољан број смештајних капацитета са друге стране, такође велики проблем је категоризација сеоских домаћинстава, као и неорганизован прихват туриста у домаћинствима (Поповић, 2006). Нема потпуних података о броју гостију (познато је да значајан број домаћинстава прима госте за Сабор трубача, али без пријављивања, без боравишне таксе), јер није постојала организација која се организовано бавила туризмом и која би могла да врши контролу туристичког развоја. Тек 2004. године основана је Туристичка организација општине, а њену активност је касније преузео Центар за културу, спорт и туризам општине Лучани.

---

² Постоји проблем категоризације соба за изнајмљивање, пошто су то стабене куће и нису прилагођене за пријем гостију.

Уколико једна дестинација жели да се активно бави туризмом онда мора да поседује и све атрактивне, рецептивне и комуникативне факторе. За успешан развој туризма неопходно је постојање угоститељско-туристичких објеката (Јовичић & Ивановић, 2006). На територији општине Лучани постоје два хотела. Хотел "Златна труба" у Гучи са 90 лежајева и 2 апартмана и хотел "Лучани" у Лучанима са 90 лежајева и 2 апартмана. У оквиру спортско-рекреационог центра у Гучи ради и мотел "Ас".

Тренутни капацитети угоститељско-туристичких објеката у општини Лучани су недовољни, па госте прихватају и многобројна домаћинства која се баве сеоским туризмом. Од 1980. године организованије се кренуло са сеоским туризмом у селима горњег Драгачева (Каона, Милатовићи, Вича и Доњи Дубац). Сва та домаћинства имају могућност пријема гостију и време одржавања Сабора трубача.

Опште одлике становништва и домаћинства

Пописом 2002. године регистровано је у општини Лучани 24614 становника. У односу на 1953. годину становништво на нивоу општине је смањено је за 28,5 %. Посматрајући по насељима, оба градска (Гуча и Лучани) насеља општине и једно сеоско (Пухово) насеље бележе пораст у посматраном периоду.

У једном броју насеља број становника је преполовљен. Углавном су то насеља удаљенија од општинског центра, чији се атари простиру на рубу општинске територије, у контактної зони са другим општинама. Највећи пад броја становника бележе села (1948=100): Зеоке (75,8%), Граб (70,6%), Турица (63,9%), Ртари (62,5%), Дучаловићи (61%), Горња Краварица (59,8%), Тијање (58,7%), Лис (57,1%), Рогача (56,9%), Пшаник (56,3%), Горњи Дубац (54,1%), Горачићи (52,4%) и Губеревци (50,3%). Једино три насеља бележе пораст (1948=100): Лучани (847%), Гуча (236%) и Пухово (6,8%). Уколико се упоређују сукцесивни пописи, запажа се да је једино Лучани у свим сукцесивним периодима имао пораст популације. Један број насеља је константно имао пад броја становника, а преостали део је имао флукуацију, односно, било је периода повећавања, стагнације и смањења броја становника. Сеоско становништво је опадало у целокупном послератном периоду. У градским насељима (Гуча и Лучани) пописом 1981. године забележено је 5373 становника, а пописом 2002. године 6331 становник. Очигледно да ова насеља нису била довољно привлачна за становништво околних села, јер се много више одливало "пут" Чачка, Ариља, Пожеге, Ивањице, Краљева.

У општини Лучани пописом становништва 2002. године регистровано је 8277 домаћинстава (табела 1), а од 1971. године њихов број је увећан за 245 (индекс пораста 103,7). Најинтезивнији пораст броја домаћинстава се догодио између 1971. и 1981. године (индекс раста 105,8, а стопа просечног годишњег пораста је 5,6). У међупописном периоду који је следио дошло је до видног пада броја домаћинстава.

Табела 1. Укупан број домаћинстава према типу насеља, општина Лучани 1971-2002.

	1971	1981	1991	2002 ³	2002
Општина Лучани	8032	8498	8406	8330	8277
Градска насеља	1287	1610	1922	2148	2137
Остала насеља	6745	6888	6484	6182	6140

Извор: РЗС(2004)

Када се посматра према типу насеља у градским насељима општине присутан је пораст домаћинстава, док у осталим насељима пораст је једино забележен у 1981. пописној години. У Општини Лучани 2002. године било је 2137 домаћинстава у градским насељима и 6140 домаћинстава у неградским насељима. У односу на 1991. годину, број градских домаћинстава у општини је увећан више него број неградских домаћинстава (индекс пораста 111,8, односно 95,3) (табела 2).

Табела 2.⁴ Стопа просечног годишњег повећавања и индекс пораста броја домаћинстава, општина Лучани 1971-2002.

	Стопа просечног годишњег повећања у %			Индекс пораста			
	1971-1981	1981-1991	1991-2002	1981/1971	1991/1981	2002/1991	2002/1971
	Домаћинства						
Општина Лучани	5,6	-1,1	-0,8	105,8	98,9	99,1	103,7
Градска насеља	22,3	17,7	10,1	125,1	119,4	111,8	166,9
Остала насеља	2,1	-6,0	-4,3	102,1	94,1	95,3	91,6
	Становништво						
Општина Лучани	-6,3	-8,9	-8,9	93,9	91,5	90,6	77,8
Градска насеља	24,6	17,6	2,5	128,1	119,3	102,8	157,1
Остала насеља	-11,7	-15,5	-12,6	88,9	85,6	87,0	66,2

Извор: РЗС(2004)

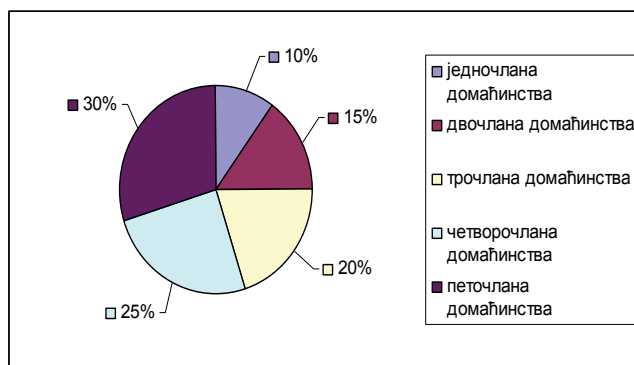
³ Подаци за 2002. су по методологији пописа из 1991. године⁴ Приликом израчунавања стопе просечног годишњег повећавања и индекса пораста за 2002. годину су коришћени подаци о броју домаћинстава дати према методологији пописа 1991.

Становништво општине Лучани се брже смањивало у односу на број домаћинстава, чак домаћинства су имала стагнацију. Разлог томе је што су се распадала велика домаћинства и настајала мања, односно распадала су се вишегенерацијска домаћинства. Може се приметити да градска насеља општине нису била привлачна за становништво ове општине, иако је на пример 1981. пописне године забележен релативан пораст од 28,1%, када се види колики је број у апсолутном износу он је мали (односно 1131 становник). Исте те године у осталим насељима забележен је пад броја становника од 11,1% односно у апсолутном износу 3069 становника. Може се уочити слична динамика повећавања градског становништва и домаћинстава у градским насељима, одступања су незнатна. Док код осталих насеља је видљива велика разлика у смањењу броја становника и домаћинстава у осталим насељима.

Резултати анкетног истраживања

Истраживање је спроведено током јуна месеца 2010. године на територији градског насеља Гуча и обухватило је 51 домаћинство, које врши пријем гостију током Сабора трубача, што представља 0,62% домаћинстава општине Лучани и 7,7% домаћинстава градског насеља Гуча.

У време пописа из 2002. године домаћинства у општини Лучани су просечно имала 3 члана. У градским срединама забележене су незнатно ниже вредности у односу на сеоску средину (2,96 чланова у градским и 2,97 чланова у осталим насељима). Према истраживању које је спроведено на терену, просечна величина домаћинства је нешто виша од просечне величине у време пописа 2002. и износи 3,31 члан.

Скица 1. Број чланова домаћинстава, према анкетном истраживању

Значајан недостатак за пријем гостију у сеоска домаћинства је тај што домаћинства нису категорисана, према подацима Центра за културу, спорт и туризам свега 34 домаћинства је категорисано на територији општине Лучани, а од тог броја 20 домаћинства је на територији градског насеља Гуча. То је занемарљиво мали број, с обзиром да се по проценама око 1000 домаћинства бави пријемом гостију за време Сабора трубача. У истраживању које је обављено на терену, ниједно домаћинство није категорисано, а свега 13 (односно 25,5%) жели да категорише своје домаћинство, скоро половина домаћинства не жели да чује за могућност категоризације свог домаћинства, док 14 (односно 27,5%) домаћинства ће то учинити уколико се то захтева од њих, односно уколико ће им то донети више прихода.

Табела 3. Број и капацитет соба према анкетном истраживању

Број кревета	Број соба
1	11
2	57
3	26
4	37
> 5	43
Укупно	174

Табела 3 даје приказ са колико соба располажу анкетирани домаћинства, што је у просеку нешто више од 3 собе по домаћинству. Односно ова домаћинства укупно имају 566 расположивих кревета за пријем гостију. Уколико се ови подаци истраживања упореде са подацима Центра за културу, спорт и туризам види се да је занемарљиво мали број расположивог капацитета категорисан, укупно 97 расположивих кревета имају за пријем гостију.

На питање да ли би вршили пријем гостију током целе године 20 домаћинства је имало потврдан одговор, а 31 домаћинство негативан одговор. Домаћинства која желе да врше пријем гостију током целе године су углавном старија домаћинства, односно старији брачни парови, где деца више не живе у њиховим кућама, односно раде у другим већим градским срединама. Разлог што желе да врше пријем гостију током целе године је тај што желе да употпуне своје време и буџет. Док домаћинства која не желе да врше пријем гостију током целе године углавном наводе као разлог да имају школску децу, и редован сталан посао, па да не стижу од тих обавеза да се баве и додатном врстом активности.

Скоро две трећине не жели да врши пријем гостију током целе године. Уколико се добијени резултати на питање "Да ли желе да врше пријем гостију током целе године" упореде са питањем "Да ли желе да категоришу своје домаћинство за изнајмљивање соба, кућа и станова за одмор", види се велика подударност да та домаћинства такође не желе да категоришу домаћинство за потребе издавања, односно 83,87% домаћинстава. Свега 16,13% домаћинстава би категорисало своје домаћинство за изнајмљивање соба, кућа и станова за одмор иако би вршили пријем гостију искључиво за време Сабора трубача. Насупрот томе домаћинства која желе да издају собе током целе године су спремна да категоришу своја домаћинства за издавање соба кућа и станова за одмор, односно то би учинило 40% домаћинстава, 25% би учинило када би се то захтевало од њих.

Већина домаћинстава, (односно 58,82%) жели да улаже у своје тренутне капацитете у смислу побољшавања квалитета услуге туристима. Ово истраживање је такође показало да је четири петине задовољно приходима које оствари бављењем овим видом туризма. Док 21,58% домаћинстава није задовољно, то су углавном домаћинства која располаже са мањим бројем расположивих соба, односно кревета.

Истраживање је показало да скоро половина домаћинстава продаје своје производе из домаће радиности, а свега трећина домаћинстава је задовољно приходом који оствари од продаје тих производа. Такође, из ове анкете се може видети да домаћинства желе да продају своје производе, али проблем који се јавља је тај што не постоји нека организација која би им помогла у бољем пласману својих производа.

Анкета спроведена међу туристима, обављена је за време Сабора трубача, у периоду од 13. до 22. августа 2010. године. Узорак је обухватио 150 посетилаца ове манифестације.

Од укупно анкетираних 37,33% (односно 56 туриста) туриста први пут су посетили Сабор трубача. Нешто више од једне петине је други пут дошао на ову манифестацију, док чак скоро једна четвртина (односно 23,33%) туриста већ трећи пут посећује Сабор трубача а 18,67% туриста је већ било 4 или више пута на Сабору.

На питање одакле долазе, 43% (односно 65) туриста је одговорило да долази из неке друге државе, а од тог броја скоро половина посетилаца долази из Словеније и Босне и Херцеговине, а 57% туриста долази из разних крајева Србије.

Нешто мање од половине посетилаца остаје два дана на Сабору (односно 69 туриста), њих 8% задржава се само један дан. Једна трећина остаје три дана, док 8% анкетираних посетилаца остаје четири дана, а свега 6% анкетираних (односно њих 9) остаје пет или више дана. Може се уочити велика подударност да туристи који долазе из других држава остаје четири и више дана, док посетиоци из Србије, а поготову места ближа Гучи задржавају се свега једно или евентуално две вечери.

Највише туриста ове манифестације одседа у домаћинствима Гуче, односно 45% анкетираних. Што се тиче посетилаца које су одсели у хотелу у Гучи, ова анкета није забележила ниједног посетилаца, док у хотелима у околним местима забележила је њих 3% које је користила услуге тих хотела. У домаћинствима околних места је била смештена једна трећина анкетираних, тачније 48 туриста. Једна петина посетилаца је била смештена у камповима по Гучи, што се тиче посетилаца који су били у камповима може се видети велика подударност да су они остајали дуже од четири дана.

На питање да ли су задовољни услугом коју им пружа угоститељ, односно домаћин, скоро две трећине је позитивно одговорило (односно 71,33% или 107 туриста), док 22,67% није било задовољно, а њих 6% је одговорило да јесте, али да увек може боље.

На питање да ли угоститељ односно домаћин пружа додатне услуге, осим услуге смештаја, њих свега 25,33% посетилаца је одговорило позитивно, углавном се та услуга састојала од пружања доручка и служења јутарње кафе. Две трећине гостију нису имали додатне услуге, док је 2,67% њих анкетираних на ово питање одговорило да су добили додатне услуге на њихов лични захтев и уз додатну уплату.

Већина посетилаца Сабора трубача је дошла искључиво због ове манифестације тачније њих 82,67% или 124 посетиоца. Док 17,33% анкетираних, Сабор није једини циљ због којег су дошли. Велики број анкетираних је одговорило да се враћало са Црногорског приморија, па да их је близина магистрале привукла да сврате у Гучу. Било је и одговора да после Сабора желе да обиђу Златибор, Тару, Овчарско-кабарске манастире.

На питање да ли су цене смештаја задовољавајуће, 62% анкетираних је одговорило да јесу, њих петина је рекло да нису, док 17% сматра да цене јесу високе, али да за овакву манифестацију вреди платити.

На питање да ли имају замерке на угоститеље односно домаћине који вам пружају услугу смештаја, углавном су сви одговорили да немају, а свега њих 7% анкетираних је одговорило да би услуга била пуна да домаћинства имају сопствена купатила.

Закључак

Сабор је нешто најлепше и највредније што је изнедрио народ овог краја. Он нас је одвео у свет и свет довео код нас. Сабор пружа шансу бржег и бољег свеукупног развоја Гуче и општине Лучани. На нама је да то што боље искористимо. Поред програма Сабора и забаве која се пружа гостима, морају им се понудити услуге и производи велике и мале привреде, пољопривреде, туризма у свим облицима, производе старих заната (ткаља, везиља, каменорезаца, опанчара и др.), као и производе белог мрса, ракије, пекмеза и сувих шљива, малина, купина, боровница и другог воћа. За све то неопходно је направити програм понуде. Све на Сабору мора да буде квалитетно и представљено на највишем нивоу, како то доликује манифестацији која је дубоко закорачила у свет.

Да би се могло успешно опстати и деловати у свету и парирати великим светским фестивалима, Сабор мора окупити око себе најпознатије привреднике, туристичке раднике, уметнике и организаторе из целе земље. Локалне снаге су недовољне за ширење и напредовање ове манифестације. Неопходно је нудити разне програме током целе године и на тај начин доносили приходе који би се могли искористити за бољи и успешнији рад. Део тих прихода се може искористити и за пропагандни материјал какав се очекује од овог сабора. Поред скромних пропагандних активности и даље је најактуелнија пропаганда "од уста до уста". Ипак препорука сталних гостију је најбоља препорука.

Важан сегмент Сабора трубача у Гучи представља сусрет са странцима који долазе на овај у основи национални фестивал народног стваралаштва. Сусрети с њима доприносе етничкој шаренилости и јачој вези Србије са светом.

Вишегодишње искуство издефинисало је основне програме Сабора чак и дане и време њиховог одржавања. То је велика вредност Сабора, која је постала традиција. Програм Сабора се може обогатити, али само у смислу његових основних вредности: изворности и чистог духа нашег народа.

И убудуће треба истрајати да се на Сабору свира само трубачка музика, што више жививо. Уз ово треба опет вратити и обавезу да сви учесници

Сабора, посебно трубачи, буду стално у својим народним ношњама. То Сабору даје лепоту, озбиљност и достојанство. Даје му оно шаренило какво гости Сабора желе да виде.

Исто тако морало би се, далеко боље него сада, организовати хотелски, кућни и сеоски туризам који би доводили госте и у време ван Сабора. Потребно је сачинити туристички програм, за мање или више дана, за све сезоне, како за младе тако и старије. Такав туризам постао би важна привредна делатност Драгачева. Потребна је много већа подршка општинских власти у развијању сеских домаћинстава, у смислу заједничког наступања на тржишту. Анкетна истраживања су показала да 49 домаћинстава нема никакву подршку што се тиче туристичке организације оштине.

Последњих година са развојем манифестационог туризма и медијском популаризацијом, јавља се нелогичност у томе да Гуча не повећава свој туристички промет, већ он парадоксално опада. Разлог томе је и лоша евиденција посетилаца и смештаја у чему посебну улогу има неорганизован и стихијски прихват туриста у домаћинствима. Организованијим и уређенијом приступом овим видом туризма могли добити далеко поузданији подаци, који би представљали основу за даље планирање развоја овог вида туризма.

Манифестациони туризам има посредан и непосредан утицај на развој општине Лучани, а посебно потрошње материјалних и духовних добара. Сабор трубача подстиче развој и просперитет Гуче, као и општине Лучани, привлачи инвестиције у форми туристичке привреде. Организовањем манифестације, долази и до повезивања са другим потенцијалним или развијеним видовима туризма, а који такође промовишу својим специфичностима простор одржавања. Овде се пре свега мисли на сеоска домаћинства која примају тристе за време сабора.

И поред значајног потенцијала, подручје Драгачева је недовољно искоришћено. То се огледа кроз све сфере друштвеног живота. Општа оцена садашњег стања је лоша, а то је пре свега, последица недовољне координације између друштвеног и приватног сектора, као и између локалне заједнице и домаћинстава. Поред тога, недовољна ангажованост туристичке организације утиче на приметно смањење броја гостију како у сеоском туризму, тако и у хотелима у односу на период од пре десетак година. Занемарљиви економски ефекти од пансионске и ванпансионске потрошње само су један од многобројних негативних ефеката недовољне

активности на презентацији туристичких могућности и пропаганде (поједини сајтови, као главни извор информација пре свега за стране туристе, нису доступни, а тв реклама је углавном непосредно пред Сабор).

Литература

- Боговац, З. (2007). *Гуча – лимена душа Србије*. Princip Bonart Pres. Београд.
- Holoway, J. & Christopher (2002). *The Business of Tourism*. Pearson Education Limited. London. UK.
- Јовичић, Д. & Ивановић, В. (2006). *Туризам и простор*. Тон ПЛУС. Београд.
- Маринковић, Р. (2000). *Летопис драгачевских трубача*. Графика Јуреш. Чачак.
- Поповић, И. (2006). *Општина Лучани: географска проучавања – научна монографија*. Центар за културу, спор и туризам. Гуча.
- Тимотијевић, М. (2005). *Карневал у Гучи – Сабор трубача 1961-2004*. Легенда. Чачак.